

MEHMET AKİF ERSOY'UN ASIM ŞİİRİNDEKİ SEMERCİ HİKAYESİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BAĞLAMDA BİR YAKLAŞIM DENEMESİ*

A SEMIOTIC APPROACH TO THE SEMERCİ STORY IN MEHMET AKİF ERSOY'S ASİM POEM

Murat YİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
muratyigit06@gmail.com, Kırıkkale / Türkiye, ORCID: 0000-0001-7487-0007

ÖZET

Göstergebilim, dilsel ve görsel anlatıların çözümleme yöntemini açıklar ve gönderci-alıcı arasındaki iletişim döngüsünü incelemek için kendi yöntemini ortaya koyar. Dilsel göstergelerin anlatsal formuyla okuyucuya ulaşan hikaye metinlerinin karmaşık ve derin yapısı; belli bir yöntem dahilinde, göstergebilimsel çözümlemeyle, nesnel bir şekilde incelenebilir. Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" isimli eserinin bir bölümünü oluşturan "Asım" şiiri içinde bulunan "Semerci" hikayesi yoğun imge ve metaforlarla örülmüş, manzum hikaye türünün nadir örneklerinden biridir. Ersoy'un "Semerci" hikayesi; yazarın doğup büyüdüğü ortam, ailesi, yakın çevresi, arkadaşları, hayat hikayesi, yaşadığı zamanın sosyal ve siyasi koşulları vb. yazar merkezli, yüzeysel ve klasik yöntemlerle incelenebileceği gibi; anlatıyı merkeze alan, metindeki göstergeler (kelime ve cümleler) arasındaki bağlantıları ortaya koyan; gönderge, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkilerle metnin derin yapısına ulaştıran; imge ve metaforlar ile metnin akışı, vurgu ve tonlamalarla seslerin kullanımını hatta bazen noktalama işaretlerini bile göz önünde bulunduran göstergebilimsel incelemeye de tabi tutulabilir. Göstergebilimsel çözümlemede metin kesitlere ayrılarak "anlam haritası" ortaya konulur ve bu kesitler arasındaki anlam ilişkileriyle metnin derin yapısı ile yüzey yapısı arasındaki ilişkilere ulaşılmaya çalışılır. Roland Barthes, Algirdas Julien Greimas, Vladimir Propp ve diğer göstergebilimciler anlatsal metinleri çözümlemek için göstergebilimsel yaklaşım ve yöntemlerden faydalanmış, metinlerin söylem ve anlam haritalarını ortaya koyarak karmaşık ve derin yapıya ulaşmaya çalışmışlardır.

Bu çalışmanın amacı; Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" eserinin bir bölümünü oluşturan "Asım" isimli şiiri içinde bulunan "Semerci" hikayesine göstergebilimsel çözümleme yöntemi bağlamında bir yaklaşım denemesidir. Bu bağlamda, Akif'in "Semerci" hikayesi kesitlere bölünerek "anlam haritaları" oluşturulmuş ve bu sayede derin yapıdaki örtük anlam ilişkilerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Anlatı, Mehmet Akif Ersoy, Semerci Hikayesi

ABSTRACT

Semiotics explains the method of analysing linguistic and visual narratives and reveals its own method of studying the communication cycle between sender and receiver. The complex and deep structure of the story texts that reach the reader with the narrative form of linguistic signs; It can be examined objectively within a certain method, with semiotic analysis. The story of "Semerci" in Mehmet Akif Ersoy's "Asım" poem that forms a part of his work named "Safahat" is one of the rare examples of the verse story genre, which is woven with intense images and metaphors. Ersoy's "Semerci" story; the environment in which the author was born and raised, family, close circle, friends, life story, social and political conditions of the time etc. As can be examined with author-

* Bu makale, 12 Mart 2021 tarihinde İKSAD tarafından Şanlıurfa'da düzenlenen "Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy Uluslararası Sempozyumu"nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve son verilerle genişletilmiştir.

centered, superficial and classical methods; centering the narrative, revealing the connections between signs (words and sentences) in the text; that conveys the deep structure of the text with the relationships between referent, signifier and signified; Images and metaphors and the flow of the text can also be subjected to semiotic examination, which takes into account the use of sounds with emphasis and intonations, sometimes even punctuation marks. In semiotic analysis, the text is divided into sections and a "semantic map" is presented and the relationships between the deep structure of the text and its surface structure are tried to be reached with the meaning relations between these sections. Roland Barthes, Algirdas Julien Greimas, Vladimir Propp and other semiologists have used semiotic approaches and methods to analyse narrative texts and tried to reach a complex and deep structure by revealing the discourse and semantic maps of the texts.

The aim of this study is; It is an approach to the story of "Semerci" in Mehmet Akif Ersoy's poem "Asım", which forms a part of "Safahat", in the context of the semiotic analysis method. In this context, "Semerci" story of Akif was divided into sections and "meaning maps" were created and thus, the latent meanings relationships in the deep structure were tried to be reached.

Keywords: Semiotics, Narrative, Mehmet Akif Ersoy, The Story of Semerci

1. GİRİŞ

20. yüzyılın başlarında İsviçreli Dilbilimci Ferdinand de Saussure dilbilimin (linguistic) temel paradigmasını doğal dillerin yapısı içinde bulunan dizgeleri ve işlevlerini inceleyerek insana ulaşmak olarak açıklamıştır. Dilin dizgesel yapısı içinde bulunan sözcük yapıları tek başına işlev gösteremez, bu yapıları anlamlı kılan birbiri arasındaki işlevsel döngüdür (Moran, 2007: 186). Bu bağlamda göstergebilim, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce ve Rus Biçimcileri öncülüğünde; dil dışı/dilsel gösterge ve gösterge dizgeleri arasındaki işlevleri, dilin yüzey ve derin yapısı arasındaki karmaşık ilişkilere ulaşma yöntemi olarak gelişir. Dolayısıyla göstergebilimsel okuma, örtük anlamlarını keşfetme ve yeniden yazma süreci olarak ifade edilebilir (Yaylagül, 2015:30). Göndergesel alanda (dil dışı) varlık gösteren ve dilsel alanda işlevsel hale gelen dizgesel yapıların işleyişini ortaya çıkarma (Barthes, 2012:87) işlemi de göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle yapılabilir. Bu bağlamda anlatı metni birimlere ayrılarak parçalanır, metnin derin yüzeyindeki örtük anlam ve değerlere ulaşmaya çalışılır. Anlatıyı parçalama ve yeniden kurma olarak adlandırılan bu işlemler sayesinde; klasik yöntemlerle ulaşılamayan örtük anlam ve değerlerin ortaya çıkması sağlanır.

Dil dışı ve dilsel boyutta insan aklının ve duyu organlarının algılayabildiği herşeyin (fizik/metafizik) inceleme malzemesi olarak seçilmesi aslında göstergebilimsel çözümleme yönteminin disiplinlerarası bir yerde konumlandırıldığını ortaya koyar. Bu yönüyle göstergebilimsel çözümleme, insanın iletişim zinciri içinde bulunan ve toplumun kültür kabı içinde yoğrulmuş; resim, müzik, sanat, moda, mimari, tiyatro, sinema, edebiyat vb. alanlardaki dizgeler arasındaki ilişki ve değerleri görme fırsatı sunar.

Göstergebilimsel çözümlemede edebi metin bir bağlam içinde değer bulur. Edebi metin, yüzeysel ve derin işlevleri olan, imgelerle örülmüş bir örümcek ağına benzetilebilir. Bu bağlamda göstergebilimsel çözümleme yönteminde edebi metin kendi bağlamı içinde; "anlatı düzeyi", "söylem düzeyi", "mantıksal-anlamsal düzey" olarak üç aşamada incelemeye tabi tutulur. Bu inceleme sürecinde; "anlatı düzeyi ve söylemsel düzey" metnin yüzeysel yapısını; "mantıksal-anlamsal düzey" metnin derin yapısını ortaya koyar.

Literatüre bakıldığında, göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle farklı perspektiflerde disiplinlerarası çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Dizi film (Taş, 2006), eğitim (Tekinarıslan & Yiğit, 2020), hukuk (Uzun, 2006), iletişim (Ulusavaş, 2005), oyun (Dicle, 2004), öykü (Uçan, 2018), reklam (Yiğit & Yılmaz, 2006), resim (Bayav, 2006) vb.

Bu çalışmanın amacı; Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" eserininin bir bölümünü oluşturan "Asım" isimli şiiri içinde bulunan "Semerci" hikayesine göstergebilimsel çözümleme bağlamında bir yaklaşım denemesidir. Bu bağlamda, Akif'in "Semerci" hikayesi kesitlere bölünerek "anlam haritaları" oluşturulmuş ve bu sayede derin yapıdaki örtük anlam ilişkilerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

2. BULGU VE YORUMLAR

2.1. Asım Şiirindeki "Semerci" Hikayesinin Anlatı Düzeyi

Anlatısal düzey metnin yüzeysel yapısını oluşturur. Göstergebilimsel çözümleme işlemine başlamadan önce incelenecek metin kendi bağlamsal yapısı içinde bulunan anlamsal okuma birimlerine ayrılır. Bu bağlamda, incelenecek metni kesitlere ayırmaya yarayan çeşitli ölçütler bulunmaktadır. Bunlar; "1. Basımsal ayrılığa göre kesitleme; 2. Zamansal ayrılığa göre kesitleme; 3. Uzamsal ayrılığa göre kesitleme; 4. Kişi ayrılığına göre kesitleme; 5. Mantıksal ayrılığa göre kesitleme" (Rifat, 2007:104) olarak sıralanabilir. Bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un "Semerci" hikayesinin kesitlere ayrılmasında "kişi ayrılığına göre kesitleme" ölçütü olarak alınmıştır. Tercih edilen bu ölçütte; metnin anlatı düzeyinde ortaya çıkan her yeni eyleyen durumunun dikkate alınmasıyla işlevsel hale gelen kesitleme yöntemidir.

2.1.1. Asım Şiirindeki "Semerci" Hikayesinin Kesitlere Ayrılması

I. Kesit:

"Oğlum, bu temennî neye benzer, bana bak:

Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler,

Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer!

Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü;

Gelir ki taş gibi hâin, hem eskisinden iri.

Semerci usta geberseydi... Değmeyin keyfe!

Evet, gebermelidir inkisâr edin herife."

II. Kesit:

"Zavallı usta göçer bir gün âkıbet, ancak,

Makâmı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?

Çırak mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;

Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.

Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;

Sırayla baytarı boylar zavallı merkepler.

Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;

Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur."

III. Kesit:

"Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?

Ya böyle kalfa değil, basbayağ muallimdi.

Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:

Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!"

IV. Kesit:

“Nâsîhatim sana: Herzeyle iştigâli bırak;
Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak.
Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;
Yular takip seni bir kimsecik sürükleyemez.
Adam değil misin, oğlum: Gönüllüsün semere;
Küfür savurma boyun kestiğin semercilere.”

2.1.2. Asım Şiirindeki “Semerci” Hikayesinin Anlatı İzlenesi

Hayatta her başlangıcın bir sonu vardır. Her doğuş bir sonun ve her son yeni bir başlangıcın nişanesidir. Hayatın farklı kesitlerini özgürce sergileyen hikayenin derin ve yüzey yapısı arasındaki gizemli dünya başlangıç ve sonuç durumuyla sınırlıdır. Bu bağlamda, hikayenin başlangıç durumunu sonuç durumuna ulaştıran temel döngünün gerçekleşme süreci ya da başka bir deyişle; edim sözcesinin bir durum sözcesini etkileyip yeni bir durum sözcesine dönüşme eylemi anlatı izlenesi olarak ifade edilebilir (Rifat, 2007:41).

Greimas tarafından geliştirilen anlatı izlenesinin evreleri: “Eyletim, Edinç, Edim, Yaptırım” olmak üzere 4 aşamada gerçekleşir. Bu bağlamda, anlatı içinde belli işlevi olan varlıklar (insanlar, diğer canlılar ve nesnelere) eyleyen olarak adlandırılır (Günay, 2002: 66, 77). Bu aşamaların alt işlevleri ve evreler arasındaki ilişkiler şu şekilde ifade edilebilir:

Tablo 1. Greimas Tarafından Geliştirilen Anlatı İzlenesinin Evreleri (Akt. Günay, 2004:29-45).

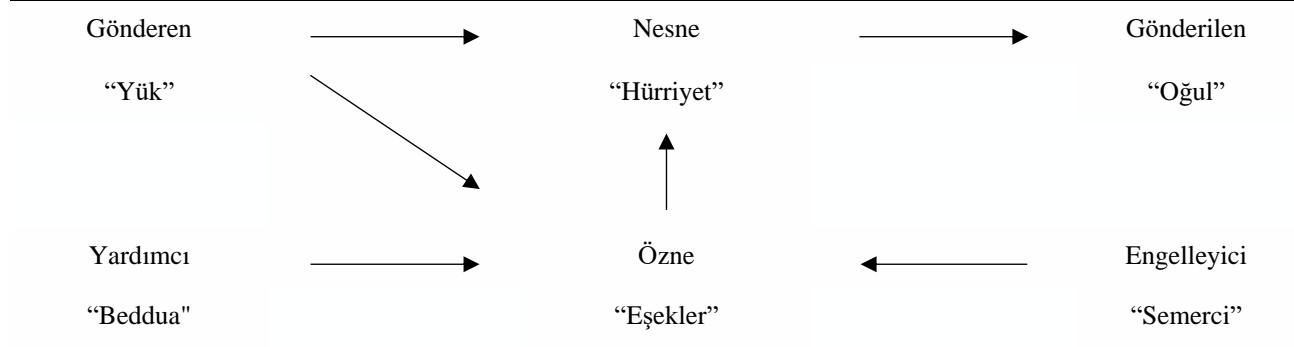
Eyletim	Edinç	Edim	Yaptırım
Yaptırtmak	Yapmanın oluşu	Oldurum	Olmanın durumu
Gönderen ile işlemci özne arasındaki ilişki	İşlemci özne ile işlemler (kipsel nesne) arasındaki ilişki	İşlemci özne ile durumlar (yani değer nesnelere) arasındaki ilişki	* Gönderen ile işlemci özne arasındaki ilişki * Gönderen ile durum öznesi arasındaki ilişki
Bildirmek (nesne ve değerler hakkındaki bilgi)			Bilmek (özne ve/ya da nesne ve/ya da gönderen hakkında bilgi)
Bilinmesini istemek Yapmasını istemek (=inandırmak Yaptırtmak)	Yapmak-zorunda olmak Yapmak-istemek Yapmaya-muktedir olmak Yapmayı-bilmek	Yapmak	İnandırmak
İkna edici tutum			Yorumlayıcı tutum
Bilişsel boyut	Edimsel boyut	Edimsel boyut	Bilişsel boyut

Hikaye izleğinin kesitleri arasındaki ilişkilerin çözümlenmesinde, hikayedeki şahıs kadrosunun eylemlerinin işlevlerine göre sınıflandırma ayrımı yapılır. Hikaye eyleyenlerinin belirginleştirilmesinde farklı sayılardan faydalanılır. Nikiforov, Propp, Lévi-Strauss ve Souria'nun göstergebilimsel çözümlene yönteminden faydalanan A. J. Greimas'ın eyleyen modeli, mevcut yaklaşımların sentezi ve görece en tutarlısıdır. Dizisel (Propp) ve dizimsel (Lévi-Strauss) özgün bir perspektifle kendi işlevsel modelini oluştururken, Greimas'ın altı eyleyenli modeli daha önceki modellerin farklı özelliklerinin karması olduğu söylenebilir (Rifat, 2009:74). Bu bağlamda çalışmada Greimas'ın altı eyleyenli: Gönderen (Gön); Gönderilen (Gln); Özne (Ö); Nesne (N); Yardımcı (Yrd); Engelleyici (Eng) modelinden faydalanılmıştır. Buradan hareketle; Mehmet Akif Ersoy'un “Asım” şiirindeki “Semerci” hikayesinde bulunan yüzey/derin yapı arasındaki ilişki ve değer düzeylerini

görebilmek için 4 kesite ayrılan hikayenin anlatı izlencesi ve eyleyenler şeması şu şekilde incelenebilir:

I. kesitin anlatı izlencesinde; şair oğlunun (Gln) isteği üzerine bir hikaye anlatmaya başlar ve anlatının *eyletim* aşaması gerçekleşir. Eşekler (Ö1) koşullu gönderici durumundadır. Haddinden fazla yük taşıdıkları için canı yanan eşekler, bunun sebebini semerci ustasının (Gn) yaptığı semerlere bağlayarak isyan ederler ve eyletim aşaması gerçekleşir. Bu aşamadan sonra eşekler huzura kavuşmak, hürriyet kazanmak için (N) semerci ustasının (Gn) ölmesi için beddua ederler (Yrd) ve *edinç* aşaması gerçekleşir. Bu durumda, I. Kesitin eyleyenler şeması Tablo 2.'de şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2. I. Kesitin Eyleyenler Şeması

Tablo 2'deki eyleyenler şeması incelendiğinde; öznenin göndereni eşeklere haddinden fazla yük atılmasıdır. Burada öznenin göndereni "yük" olarak görünse de eşeklere bu yükü atanın kim olduğu bilinmemektedir. Şair, hikayede geçen eşeklerin (Ö1) düştükleri ibretlik durumu anımsatarak oğlunun (Gln) isteklerine karşılık göndermede bulunmaktadır. Hikayede eşekler (Ö1) haddinden fazla yük taşıdıkları için "semerci"yi sorumlu tutan ve bu durumdan kurtulmak için eyleme geçen *eyleten özne* hem de edim aşamasındaki bu eylemi gerçekleştiren oldukları için *gerçekleştirici özne* durumundadır.

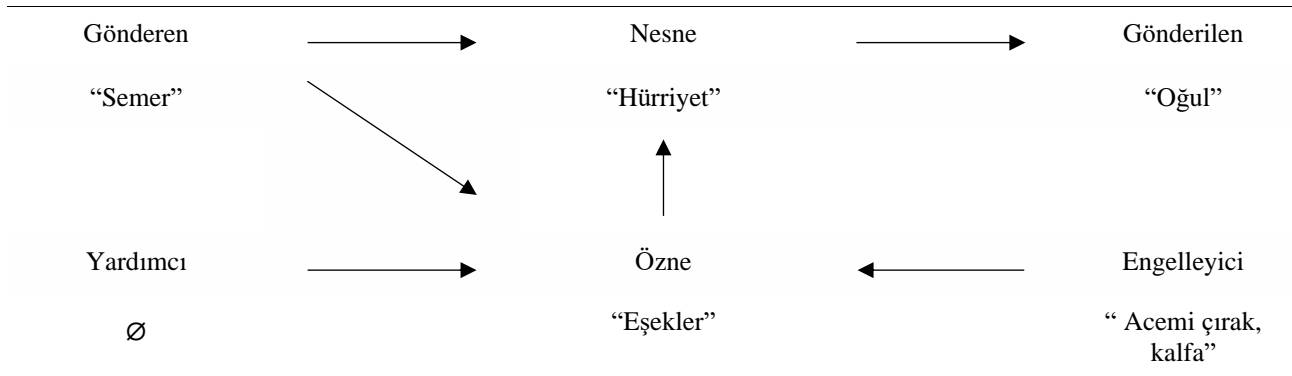
- Ö1'in değer nesnesi olan "hürriyet" isteği soyuttur.
- Ö1'in değer nesnesine ulaşmasındaki *engelin* "semerci" olduğu görülmektedir.
- Ö1'in yaptığı eylemin sonuçlarından etkilenen ve kendisine eylemin hatırlatıldığı kişi olan "oğul" gönderilen konumundadır.
- Anlatının başlangıç durumu şu şekilde ifade edilebilir: [Ö1 V N]¹ → anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır.
- Anlatının sonuç durumu şu şekilde ifade edilebilir: [Ö1 V N]² → anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır ve anlatının sonuç durumunda özne değer nesnesine kavuşmamıştır. Başka bir deyişle, Ö1 anlatının başında değer nesnesine kavuşmadığı gibi anlatının sonunda değer nesnesinden daha da uzaklaşmıştır.

II. kesitin anlatı izlencesinde; gönderen unsur olan "semer" olarak değişmiştir. Ö1'in değer nesnesine (N) ulaşmasını engelleyen "semerci"ye emr-i Hak vaki olur ve "semerci" ölür. Bu durumda Ö1 ile değer nesnesi (N) arasına "acemi çırak, kalfa" girer ve bu durum Ö1'in ulaşmadığı değer nesnesinden (N) daha da uzaklaşmasına neden olur. Acemi çırak ve kalfa yeni semerler yaptıkça; Ö1 değer nesnesine (N) ulaşmak yerine uzaklaşmaya başlar hatta *cezalandırılır*. Son tahlilde hikayenin II. kesitinde Ö1 baytarı boylar. Bu durumda, I. Kesitin eyleyenler şeması Tablo 3.'te şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 3. II. Kesitin Eyleyenler Şeması

¹ Ö1 eşekler; N değer nesnesi "hürriyet"; V ayrışımı temsil eder.

² Ö1 eşekler; N değer nesnesi "hürriyet"; V ayrışımı temsil eder.

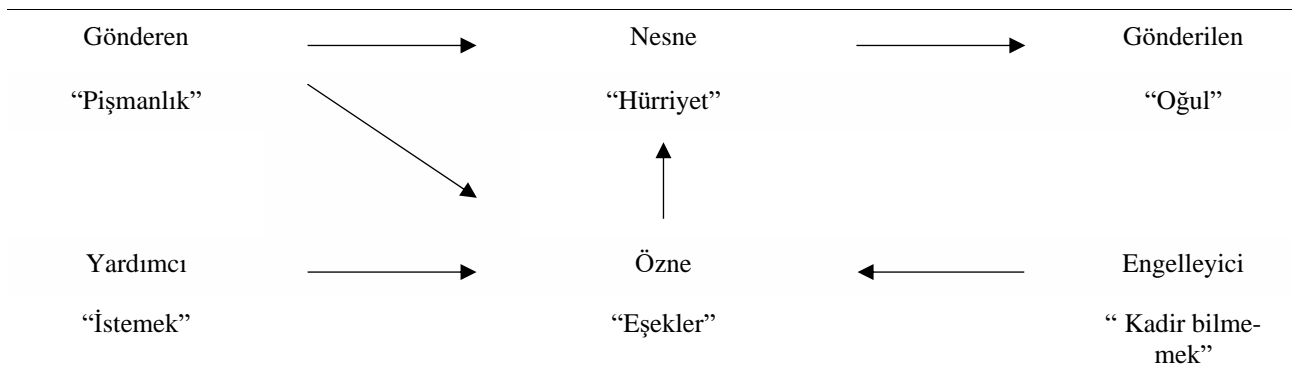

Tablo 3’teki eyleyenler şeması incelendiğinde; öznenin gönderenin eşeklerin sırtlarının yara olmasına neden olan “semmer” olduğu görülmektedir. Anlatıda semerden kurtulmak isteyen Ö1 değer nesnesine ulaşmak isterken, “acemi çırak ve kalfa”nın yaptığı semeri kullanmak zorundadır ve bu durumda zorunlu eyletim aşaması gerçekleşir.

- Ö1’in değer nesnesi olan “hürriyet” isteği değişmemiştir ve soyuttur.
- Ö1’in değer nesnesine ulaşmasındaki *engel* “acemi çırak, kalfa” olarak değişmiştir.
- Ö1’in yaptığı eylemin sonuçlarından etkilenen ve kendisine eylemin hatırlatıldığı kişi olan “Oğul” *gönderilen* konumundadır.
- Ö1’in *göndereni* “semmer” olarak değişmiştir.
- Anlatının başlangıç durumu şu şekilde ifade edilebilir: $[Ö1 V N]^3 \rightarrow$ anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır.
- Anlatının sonuç durumu şu şekilde ifade edilebilir: $[Ö1 V N]^4 \rightarrow$ anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır ve anlatının sonuç durumunda ise özne değer nesnesine kavuşamamıştır. Başka bir deyişle, Ö1 anlatının başında değer nesnesine (N) kavuşmadığı gibi anlatının sonunda Ö1 yeni engelleyicilerin edimi sonucu *yaralanmak* ile cezalandırılır.

III. kesitin anlatı izlenesinde; gönderen unsur “pişmanlık” olarak değişmiştir. Hatırlanacağı üzere; Anlatının I. ve II. kesitlerinde Ö1’in değer nesnesine (N) ulaşmasını engel olduğu düşünülen “semmerci” ölmüş ve yerini “acemi çırak, kalfa” almıştı. Bu kesitte Ö1 değer nesnesine (N) ulaşamamasının sebebinin “semmerci” olmadığını anlar ve pişmanlık duymaya başlar. Çünkü “semmerci”nin yerine alan “acemi çırak ve kalfa” yeni semmerler yaptıkça; Ö1 değer nesnesinden (N) uzaklaştıkça uzaklaşır. Bu durumda, III. Kesitin eyleyenler şeması Tablo 4.’te şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 4. III. Kesitin Eyleyenler Şeması

³ Ö1 eşekler; N değer nesnesi “hürriyet”i; V ayrışımı temsil eder.

⁴ Ö1 eşekler; N değer nesnesi “hürriyet”i; V ayrışımı temsil eder.

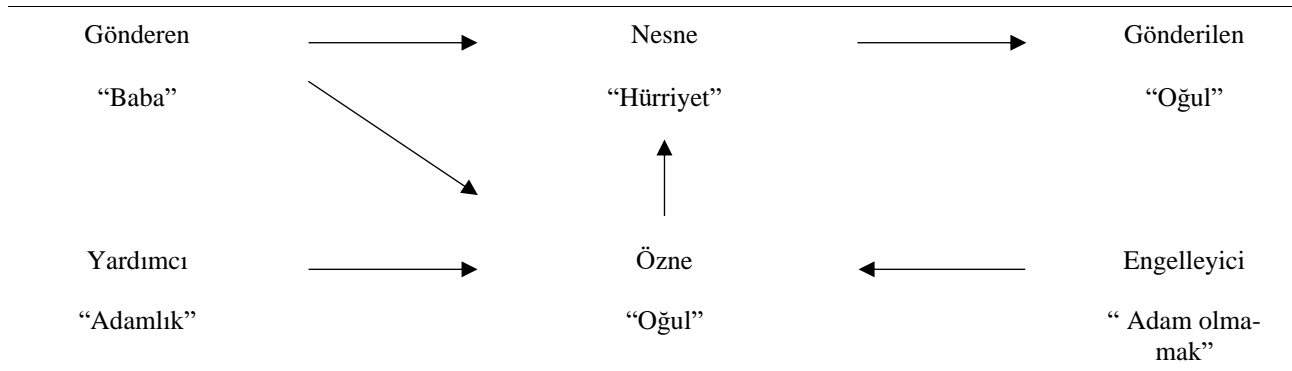

Tablo 4'teki eyleyenler şeması incelendiğinde; öznenin gönderenin eşeklerin yaşadıkları sonucunda “pişmanlık” duymaları olarak görülmektedir. Anlatıda semerden kurtulmak isteyen Ö1 değer nesnesine ulaşmak isterken, “acemi çırak ve kalfa” yaptığı semerler nedeniyle değer nesnesinden (N) daha da uzaklaşmış ve “semerci”ye karşı aldıkları tavırdan pişmanlık duymaya başlamıştır. Bu durumda zorunlu *eyletim* aşaması gerçekleşmiş ve “semerci”yi bulmak istemeleriyle *edinç* aşaması oluşmuştur.

- Ö1'in değer nesnesi olan “rahata kavuşmak” isteği değişmemiştir ve soyuttur.
- Ö1'in değer nesnesine ulaşmasındaki *engel* “kadir bilmemek” olarak değişmiştir.
- Ö1'in yaptığı eylemin sonuçlarından etkilenen ve kendisine eylemin hatırlatıldığı kişi olan “oğul” gönderilen konumundadır.
- Ö1'in göndereni “pişmanlık” olarak değişmiştir.
- Anlatının başlangıç durumu şu şekilde ifade edilebilir: [Ö1 V N]⁵ → anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır.
- Anlatının sonuç durumu şu şekilde ifade edilebilir: [Ö1 V N]⁶ → anlatının başlangıç durumunda özne değer nesnesinden ayrıdır ve anlatının sonuç durumunda ise özne değer nesnesine kavuşamamıştır. Başka bir deyişle, Ö1 “semerci”ye karşı tutumundan, değer nesnesine (N) ulaşamamaktan, dahası engelleyicilerin edimi sonucu cezalandırılmaktan dolayı pişmanlık duymaktadır.

IV. kesitin anlatı izlencesinde; gönderen unsur “baba” (Gn) olmuş, gönderilen unsur “oğul” (Gln) sabit kalmıştır. Anlatı I. kesitte “oğul”a (Gln) nasihat ile başlamış ve IV. kesitte yine “oğul”a nasihat ile son bulmuştur. Bu kesitte Ö1 “oğul” olarak görülmekte ve gönderen konumunda olan “baba” (Gn) Ö1'in değer nesnesine (N) ulaşması için ihtiyacı olan; *edinç* ve yapması gereken *edim* aşamalarıyla ilgili nasihatte bulunmaktadır. Bu durumda, IV. Kesitin eyleyenler şeması Tablo 5.'te şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5. IV. Kesitin Eyleyenler Şeması

Tablo 5'teki eyleyenler şeması incelendiğinde; öznenin gönderenin “baba” olarak değiştiği görülmektedir. Anlatıda gönderen konumunda olan “baba”nın telmihte bulunduğu hikaye üzerinden gönderilen konumundaki “oğul”na (Gn) değer nesnesine (N) ulaşması için nasihatle bulunmasıyla *eyletim* aşaması gerçekleşmiş olur. Bu aşamadan sonra değer nesnesine (N) ulaşmak için ihtiyaç olan *edinç* (-adam olmayı istemek) aşılır ve sonrasında *edim* aşaması (-adam olmak, -elindekilerin kıymetini bilmek) tarif edilir.

- Ö1'in değer nesnesi olan (N) “hürriyet” isteği değişmemiştir ve soyuttur.
- Ö1'in değer nesnesine ulaşmasındaki *engel* “adam olmamak” olarak değişmiştir.

⁵ Ö1 oğul; N değer nesnesi “hürriyet”i; V ayrışımı temsil eder.

⁶ Ö1 oğul; N değer nesnesi “hürriyet”i; V ayrışımı temsil eder.

- Ö1'in yaptığı eylemin sonuçlarından etkilenen ve kendisine eylemin hatırlatıldığı kişi olan "oğul" gönderilen konumundadır.
- Ö1'in göndereni "baba" olarak değişmiştir.
- Anlatının başlangıç durumu şu şekilde ifade edilebilir: $[\text{Ö1} \wedge \text{N}]^7 \rightarrow$ anlatının başlangıç durumunda; Ö1 "baba"nın (Gn) ifade ettiği; eyletim, edinç ve edim aşamalarına riayet etmesi durumunda değer nesnesine (N) kavuşabilecektir.
- Anlatının sonuç durumu şu şekilde ifade edilebilir: $[\text{Ö1} \vee \text{N}]^8 \rightarrow$ anlatının sonuç durumunda; Ö1 "baba"nın ifade ettiği; eyletim, edinç ve edim aşamalarına riayet etmemesi durumunda değer nesnesine (N) kavuşamayacaktır.

2.2. Asım Şiirindeki "Semerci" Hikayesinin Söylem Düzeyi

2.2.1. Asım Şiirindeki "Semerci" Hikayesinde Uzam

Uzam 1: Dünya $\rightarrow$ hikayede uzam net olarak verilmemektedir. Ancak, Ö1 ve anlatı izlencesindeki diğer unsurlar arasındaki bütün söylemler dünyada yaşandığının göstergesi durumundadır. "Dünya" dilsel göstergesinin $\rightarrow$ göstereni $[\text{d}][\text{ü}][\text{n}][\text{y}][\text{a}]$ ses dizgesidir. "Dünya" göstereni $\rightarrow$ gösterilen düzeyde birçok anlam birimi barındırır. "Dünya" Arapça kökenli bir sözcüktür. Bu bağlamda Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre "dünya" şu anlam ve görevlerde kullanılabilir: "1. isim: üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü; 2. isim: dış, çevre, ortam; 3. isim: inançları bir olan ülke veya insanlar topluluğu; 4. isim: meslek veya iş birliği içinde bulunan kimseler, camia; 5. zamir Herkes; 6. isim: mecaz duygu, düşünce ve hayal âlemi."

Tablo 6. Dünya Göstergesinde Düzanlam Katından Yananlama Geçiş

Düzanlam katı:	
$[\text{d}][\text{ü}][\text{n}][\text{y}][\text{a}]$	Gösteren (1)
DÜNYA: 1. üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü; 2. Ahiretin karşıtı	Gösterilen (1)
Yananlam katı:	
Metafizik alemin karşıtı	Gösterilen(1) = Gösteren(2)
Ahiretin karşıtı	Gösterilen (2)

Uzam 2: Ahiret $\rightarrow$ hikayede uzam net olarak verilmemektedir. Ancak, anlatıda "semerci"nin göçmesi dünyadan $\rightarrow$ ahirete irtihal etmek yani vefat etmek anlamında kullanılmıştır. "Ahiret" dilsel göstergesinin $\rightarrow$ göstereni $[\text{a}][\text{h}][\text{i}][\text{r}][\text{e}][\text{t}]$ ses dizgesidir. "Ahiret" göstereni $\rightarrow$ gösterilen düzeyde birçok anlam birimi barındırır. "Ahiret" Arapça kökenli bir sözcüktür. Bu bağlamda Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre "ahiret" şu anlamda kullanılır: "dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya."

Tablo 7. Ahiret Göstergesinde Düzanlam Katından Yananlama Geçiş

Düzanlam katı:	
$[\text{a}][\text{h}][\text{i}][\text{r}][\text{e}][\text{t}]$	Gösteren (1)
AHİRET: 1. insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Allah'a hesap vereceği yer; 2. Dünyanın karşıtı	Gösterilen (1)

⁷ Ö1 oğul; N değer nesnesi "hürriyet"i; $\wedge$ birleşimi temsil eder.

⁸ Ö1 oğul; N değer nesnesi "hürriyet"i; $\vee$ ayrışımı temsil eder.

Yananlam katı:

Fiziki alemin karşıtı

Gösterilen(1) = Gösteren(2)

Dünyanın karşıtı

Gösterilen (2)

2.3. Asım Şiirindeki “Semerci” Hikayesinde Mantıksal-Anlamsal Düzey

Anlatıda en önemli, derin ve çözümlenmesi en zor evren mantıksal-anlamsal düzey olarak bilinir. Göstergebilimsel çözümlemelerde metinlerin görünmeyen derin düzeyine inildikçe; yan anlamlar, çağrışımlar, simgeler, imgeler üzerinden değerlere ulaşılan bölüm mantıksal-anlamsal düzeydir (Günay & Parsa, 2012: 39). Bu bölümde A. J. Greimas’ın göstergebilimsel dörtgen yöntemindeki karşıtlık, çelişiklik, içerme, durumları incelenmiş ve metinlerdeki zıt durumlar tespit edilmiştir.

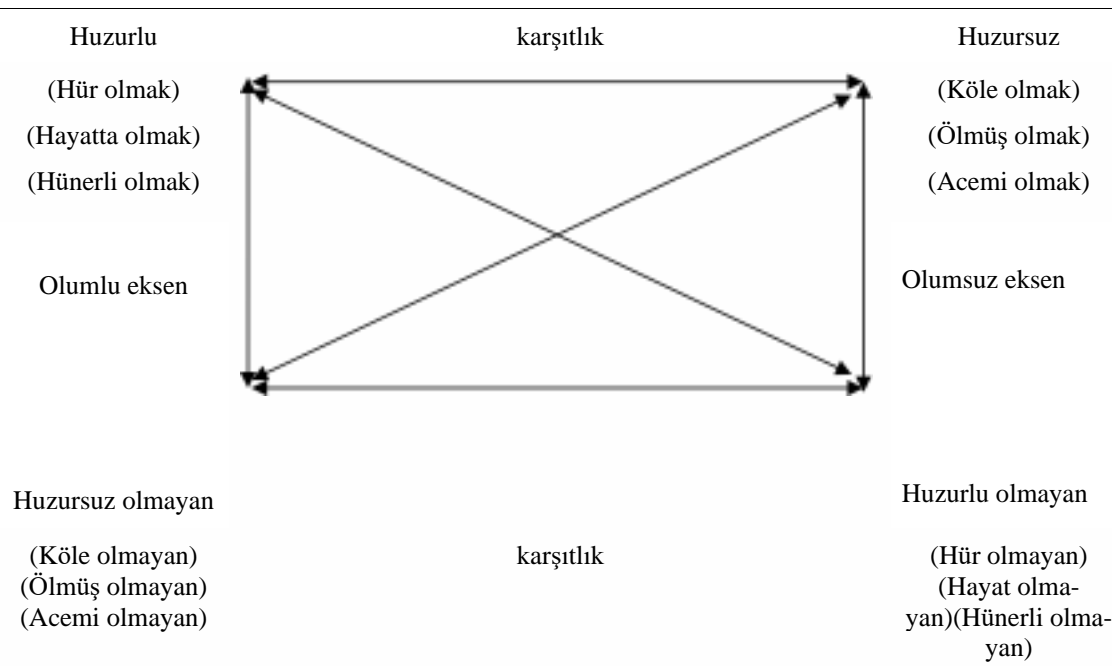
Hikaye bir oğulun isteği ile “semerci” hikayesindeki “eşeklerin” isteği arasında benzerlik kurularak başlar. Hikayenin derin düzeyinde hayvanlar üzerinden insanlara güçlü mesajlar verilmektedir. Zira, hikayedeki “oğul” Mehmet Akif Ersoy’un “Asım” şiirinde tasvir ettiği ve “Asımın Nesli” tasavvur ettiği; akli hür, vicdani hür, irfanı hür; Hakk’a, hakikate, hikmete aşık; geçmişini, geleceğini bilen; vatanını, milletini seven; istikamet üzere (sırat-ı müstakim) imanlı, bilinçli gençliktir.

Yük çekmekten canları yanan “eşekler” dönemin cahil, bilinçsiz kesimini; “semer-yük” yapılan baskıyı, zulmü; “semerci” ise halka zulmeden sistem, yönetim ve kişileri temsil eder. Hikayede nihayet, “eşekler”in istediği olur, “semerci” ölür ama, heyhat! hemen yeni “semerci”ler boşluğu doldurur, “eşekler”in yükü daha da artar ve sırtları yara olur. Bu durumda hikayenin derin yapısındaki çağrışımlar ve yan anlamlar vasıtasıyla şu veciz ifadeler çağrışım yapar; “elindeki nimetin kıymetini bil, giden-geleni ararır, son pişmanlık fayda etmez, Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olma...”

Mehmet Akif Ersoy’un üslubu, dönemin şartları ve hikayenin alegorik yapısı nedeniyle farklı yakıştırmalar yapıldığı bilinmektedir. Şöyle ki; hikayedeki “semerci” II. Abdülhamit Han’a “eşekler”i II. Abdülhamit karşıtlarına; “semer”i o dönem yaşanan zorluklara; “acemi semerci”leri ise II. Meşrutiyet döneminde etkin olan “İttihat ve Terakki Cemiyeti” mensuplarına benzetilmektedir. Ancak bu benzetme edebiyatın (üst dil) hayal etme gücününün (muhayyile) sınırlarını zorlamaktan öteye geçmediği bilinmektedir.

62

Tablo 8. Göstergebilimsel Dörtgen

Huzurlu ile huzursuz; hür olmak ile köle olmak; hayatta olmak ile ölmüş olmak; hünerli olmak ile acemi olmak kavramları arasında *karşıtlık* ilişkisi vardır. Huzurlu, hür olmak, hayatta olmak, hünerli olmak; huzursuz olmayan, köle olmayan, ölüm olmayan, acemi olmayan kavramları *olumlu eksende içirme* ilişkisi içindedir. Huzurlu ile huzurlu olmayan; huzursuz ile huzursuz olmayan; hür olmak ile hür olmayan; köle olmak ile köle olmayan; hayatta olmak ile hayatta olmayan; ölmüş olmak ile ölmüş olmayan; hünerli olmak ile hünerli olmayan; acemi olmak ile acemi olmayan kavramlarının birbiriyle *çelişkinlik ilişkisi* içinde olduğu görülür.

3. SONUÇ

Bu çalışmada, “Mehmet Akif Ersoy’un Asım Şiirindeki Semerci Hikayesi” Greimas’ın eyleyenler modeli bağlamında göstergebilimsel çözümlemeye tabi tutulmuştur. Öncelikle hikayenin yüzey yapısı çözümlenmiş ve daha sonra çalışmanın ikinci aşamasına geçilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında; “Anlatı Düzeyi”nde *kişi ayrılığına* göre kesitlere ayrılmış ve her kesit “Eyleyenler Şeması” üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. “Söylemsel Düzey”de uzamsal, izleksel yapılar incelenmiş, bu yapıların anlam katları (düz anlam-yan anlam) arasındaki işlev ve ilişkiler gösterilmiştir. “Mantıksal-Anlamsal Düzeyde” ise metnin derin yapısına inilerek; A. J. Greimas’ın göstergebilimsel dörtgen yöntemindeki karşıtlık, çelişiklik, içirme, durumları incelenmiş ve metinlerdeki zıt durumlar tespit edilmiştir.

Göstergebilimsel çözümlemenin ikinci aşamasında hikayenin anlatı izlencesi oluşturulmuştur. Bu izlence üzerinden; “gönderen-nesne-gönderilen; yardımcı-özne-engelleyici” unsurları arasındaki eyleyenlerin; “eyletim, edinç, edim, yaptırım” durumları işlevsel olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Son tahlilde anlatı izlencesinin *eyletim* aşamasını eyleyenler şemasındaki *gönderen* bölüm belirlemiştir. Anlatı izlencesinin *edinç* aşamasında “yapmak zorunda olmak ve yapmayı istemek” kipliklerinin işlevsel olduğu tespit edilmiştir. “Semerci” hikayesindeki “eşekler” irade sahibi olmadığı için *edim* aşamasına geçememiştir. Anlatıdaki Ö1 konumundaki “eşekler”in değer nesnesine (N) (hürriyet) ulaşamamış hatta “engelleyici” unsurlar yüzünden değer nesnesinden (N) daha da uzaklaşmıştır. Anlatı gönderen konumundaki “baba”nın “oğul”na nasihatıyla sona erer. Baba bu nasihatinde (eyletim); Ö1 konumundaki “oğul”na değer nesnesine ulaşması için *edinç* ve *edim* aşamasında neler yapacağını bir bir tarif eder.

Çalışma sonucu elde edilen verilerden hareketle; göstergebilimsel çözümleme yönteminin özellikle kurgusal metinlerin yüzey ve derin yapıları arasındaki anlam ve değerlere ulaşmada etkin bir şekilde kullanılabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Barthes, R. (2012). Göstergebilimsel Serüven (Çev. Mehmet Rifat & Sema Rifat), YKY, İstanbul.
- Bayav, D. (2006). Resimde Göstergebilim, Çocuk Resimlerinin Göstergebilimsel Çözümlemesi (İlköğretim 8. Sınıf), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bayrav, S. (1999). Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Dicle, E. (2004). Haldun Taner’in Benzetmeci Oyunları Üzerine Göstergebilimsel Bir Çözümleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Günay, V. D. (2002). Göstergebilim Yazıları, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Günay, V. D. & Parsa, A. F. (2012). Görsel Göstergebilim İmgenin Anlamlandırılması, Es Yayınları.
- Günay, V. D. (2004). Fransız Göstergebiliminde Yeni Açılımlar, İstanbul Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Dilbilim Dergisi, sayı: 12: İstanbul.
- Moran, B. (2007). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rifat, M. (2007). Homo-Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları, YKY, İstanbul.

- Rifat, M. (2009). Göstergebilimin Abc'si, Say Yayınları, İstanbul.
- Taş, Ç. (2006). Bir İstanbul Masalı Televizyon Dizisinin Anlatı Çizgesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- TDK, (2021). Dünya Sözcüğünün Anlamı. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.03.2021).
- Tekinarslan E. S & Yiğit, M. (2020). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerine Göstergebilimsel Bağlamda Bir Yaklaşım Denemesi. *Turkish Studies*, 15(8), 3793-3806. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.46588>
- Uçan, H. (2018). Bir Değer Yargısı Olarak Vakar ve Kibir Bağlamında Güray Süngü'nün Kibir Adlı Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 20, Sayı: 2, Eylül 2018*, 155-164.
- Ulusavaş, P. (2005). Kişilerarası İletişimde Eyleyenler İlişkisi Öğretmen, Öğrenci ve Veli İlişkileri Açısından Değerlendirme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Uzun, E. (2006). Hukukun Göstergebilimsel Analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Yaylagül, Ö. (2015). Göstergebilim ve Dilbilim, Hece Yayınları, Ankara.
- Yiğit, M. & Yılmaz, E. (2016). Kültürel Etkileşim Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Reklam Filmleri İle Emir Kipinin Anlatımı. II. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kongresi. 19-21 Mayıs, Münih: Almanya.